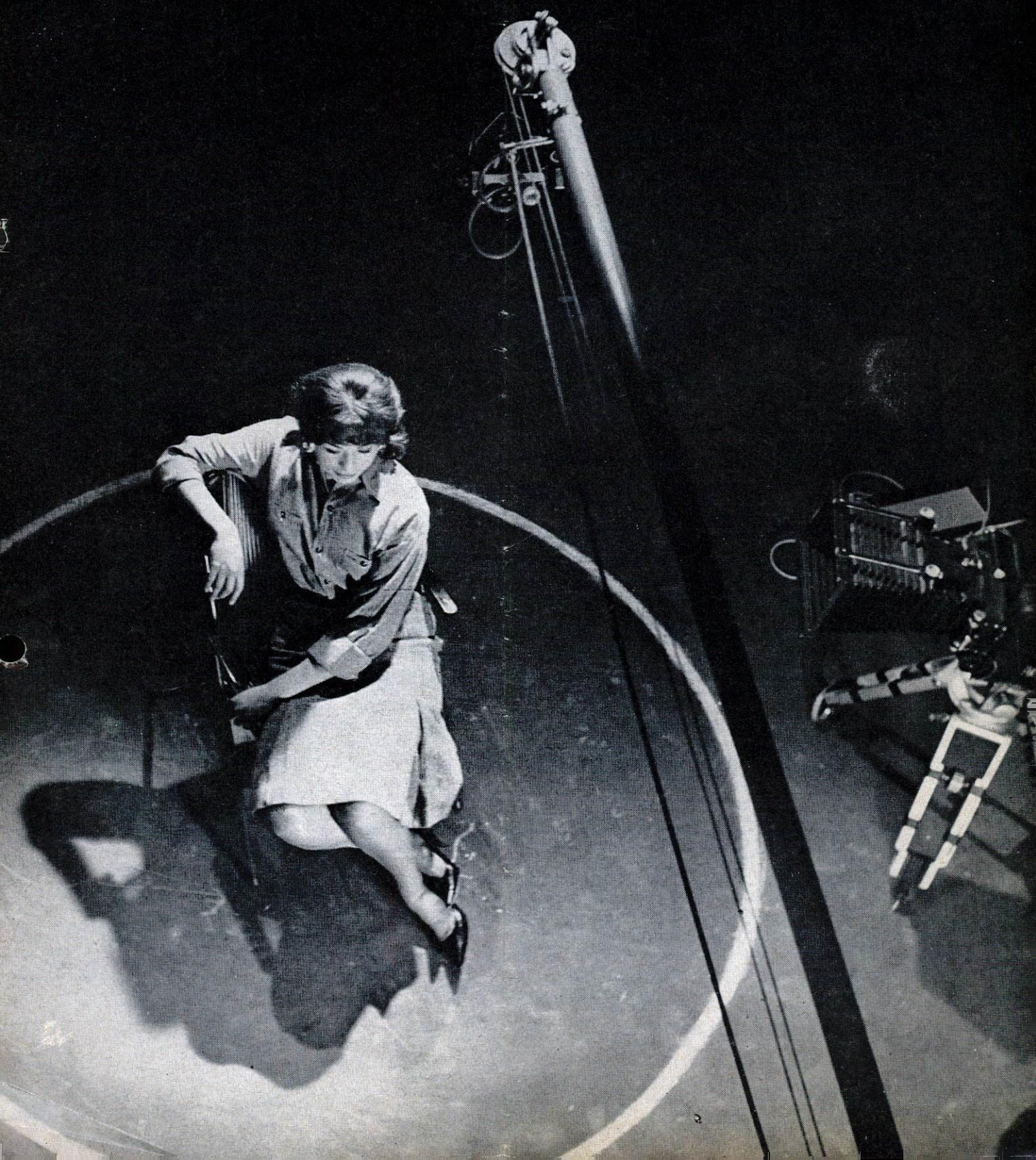

ego

Nogmaals: Egoïsten

Eerst een brief van een lezer:

'Af en toe lees ik het tijdschrift van het Humanistisch Verbond, dat onder de titel EGO verschijnt. Waar ik me telkens over verbaas is: waarom draagt uw blad nu als titel EGO?

EGO, dat betekent 'ik', zo'n titel doet me onmiddellijk denken aan 'egoïsme', 'egocentrisch', 'zich zelf het belangrijkste vinden', 'zichzelf in het middelpunt plaatsen', 'alleen maar aan je eigen 'ik' denken.' En juist dit EGO is de titel van een humanistisch tijdschrift! Humanistisch, wat wil dat zeggen? Menslievend, goed voor anderen, niet in de eerste plaats aan je zelf denken...

Neen, EGO, ik vind zo'n woord juist een geschikte titel voor een blad van de vereniging 'de oude vrek', een vereniging voor gierigaards, of van een vereniging 'Wij miljonairs', maar niet voor een blad van een vereniging van humanisten. Daarom zou ik bijzonder graag van u vernemen waarom uw blad deze voor mij onbegrijpelijke titel draagt.'

We willen proberen op het bovenstaande een duidelijk antwoord te geven.

Inderdaad ego betekent ik en ons blad stelt dus duidelijk in zijn naamgeving het ik van schrijver en lezer voorop. Maar is dat nu zo verkeerd?

Natuurlijk wel als men — zoals de brieven-schrijver — daarbij onmiddellijk denkt aan egoïsme. Egoïsme betekent het dienen van het platte eigenbelang met verwaarlozing van het belang van anderen. Maar moet deze afleiding van het woord ego beslist worden gemaakt?

Om een vergelijkend voorbeeld te noemen: iemand die van zichzelf zegt dat hij een sociaal mens wenst te zijn geeft daarmee toch nog niet te kennen dat hij socialist is? (om misverstand te voorkomen: ik bedoel niet dat het woord socialist een ongunstige betekenis heeft zoals het woord egoïst).

Wij menen inderdaad dat een mens grote belangstelling voor zijn ego, zijn ik dient te hebben. In het ik van de enkele mens liggen alle menselijke mogelijkheden besloten. Ook de mogelijkheid tot liefde!

Nu kan men natuurlijk op verschillende manieren met zichzelf bezig zijn! In het ik zijn ook alle mogelijkheden van jalouzie, afschuw en haat opgenomen en wie die in zichzelf voedt wordt op den duur een geïsoleerd, egoïstisch mens.

Dat is de ene mogelijkheid! Maar de andere is dat men in zichzelf ontdekt de mogelijkheid tot ontplooiing van eigen krachten, het verlangen naar de ander.

Een echt geïsoleerd ik dat alleen maar het ik kent bestaat eigenlijk helemaal niet, in het ik is de ander reeds van het begin af opgenomen. Dat betekent: in het ik ontmoeten we reeds de ander.

We leven in een maatschappij die met vele middelpuntvliedende krachten ons tracht af te leiden van het 'ik', niet om ons te voeren naar de ander maar om ons te verstrooien in allerlei onechte, voor de mens niet-wezenlijke situaties.

Het humanisme wil de mens terug voeren naar zichzelf, niet om zich in egoïsme in zichzelf op te sluiten maar om hem terug te voeren naar de werkelijke bronnen van menselijkheid. Wie de mens niet ontmoet in zichzelf zal hem ook nimmer ontmoeten in de wereld.

Wij willen niet naar het geïsoleerde individu, dat kan trouwens in het geheel niet bestaan, maar naar het individu dat in zichzelf de samenhang met het andere en de ander ontdekt. De wereld ligt niet buiten ons maar in ons.

Wie zo tot zichzelf komt komt tegelijkertijd tot de wereld. Werkelijke belangstelling voor mijn eigen ik is geen egoïsme maar het omgekeerde daarvan.

De echte egoïst is als regel de man die zichzelf om der wille van vermeende belangen verwaarloost. Hij komt namelijk nimmer toe aan de in hem aanwezige mogelijkheden tot echte menselijkheid.

De naam EGO van ons blad is een opwekking om aan deze dingen te denken. Met egoïsme heeft het niet te maken.

RED.

ego

Maandblad van de humanistische
geestelijke verzorging voor militairen

No. 31 — november 1964
3de jaargang

Redacteur: H. Lips, Hoofddraadsman

Adres redactie en administratie:
Bureau Hoofddraadsman,
Coomherthuis, Hoofdstraat 84, Drie-
bergen
telefoon 03438 — 2878

Vaste medewerkers:

Mw. A. C. W. B. v. d. Hage-Rens
Jan Brouwer
Ton Hartsuiker
R. Jans
R. v. Kamp
Henk J. Meier
G. Schuurman
B. Vuysje
Dick Zaal

Abonnementsprijs: f 5,— per jaar
Militairen ontvangen het blad op
aanvraag zonder betaling.

Bij de voorplaat:

Een van de jonge mensen, die voor
Kees Brusses film 'Mensen van mor-
gen' over hun leven vertelden, staat
deze maand op onze voorpagina.
Hoewel de film, na een uitspraak
van de rechter, uit de roulatie is ge-
nomen, hebben wij in dit nummer
een bespreking van de film opgeno-
men. Het is een film (geweest) van
en over jonge mensen. Die hoort in
EGO een plaats te krijgen.

Blues en gospels - muziek van de negers

Lang voor er sprake van jazz was, hadden de Amerikaanse negers al eigen muzikale expressiemogelijkheden gevonden. De work songs, de blues, de spirituals of gospel songs, de ragtime en de marsen van de brass bands, ze speelden omstreeks de eeuwwisseling alle een belangrijke rol in het leven van de negers in de Verenigde Staten.

Ook nadat de eerste jazzmusici elementen van deze uiteenlopende muziekvormen samensmeedden tot een nieuw geheel, bleef deze rijke folklore bestaan. Vooral de blues, liederen die de problemen en de vreugden van het dagelijks leven beschreven, en de spirituals, religieuze liederen, waarin de negers zich vooral identificeerden met de verdrukten, naar het beloofde land hunkerende joden, bleven tot op de dag van vandaag actueel. Daarom wil ik deze maand achtereenvolgens een bluesplaat, een plaat met gospel songs en een plaat met vrijheidsliederen bespreken.

'Remembering Big Bill Broonzy' (Mercury 125 333 MCL) bevat elf opnamen uit 1951 van deze in 1958 overleden blueszanger. Broonzy was een overgangsfiguur tussen de primitieve landelijke blues en de 'city' blues waaruit later de rhythm-and-blues ontstond. Hij beperkte zich ook niet tot de klassieke twaalfmatige songs volgens het tekst-schema A-A-B.

Op deze plaat zingt hij bij voorbeeld *John Henry*, de bekende ballade over de spoorwegaarbeider die de strijd tegen de machine verloor, en *Bill Bailey won't you please come home*, een populaire song uit de jaren twintig, die tot het Dixielandrepertoire is gaan behoren. Daarnaast zijn er natuurlijk een aantal 'echte' blues, zoals Leroy Carrs *In the evening*, Richard Myknee Jones' *Trouble in mind* en Broonzy's eigen *Stump Blues*. Broonzy begeleidt zich zelf meestal op de twaalfsnarige gitaar, maar in *Tomorrow* werkt hij met een rhythm-and-blues-groep, compleet met ruige tenorsax en stevig de after-beat accentuerende drums.

Broonzy houdt zich in zijn liederen bezig met alle facetten van het gewone leven, en daar hoort voor de Amerikaanse negers ook de rassendiscriminatie bij. *Get back* beschrijft op eenvoudige maar bijzonder effectieve wijze het onrecht en de vernederingen die de negers dagelijks moeten verduren:

'If you is white, it's all right
If you is brown, you can stick around
But as you is black, brother, get back,
get back, get back.'

'Voices of Victory' (London HA 8159) bevat een aantal gospel songs, gezongen door het koor van de Victory Baptist Church (84 zangers en zangeressen). Deze kerk is een van de zeer vele sekten die onder de Amerikaanse negers zijn ontstaan. Reverend dr. Arthur Atlas Peters begon in 1943 met dertien mensen in een klein zaaltje ergens in

Los Angeles. Zijn kerk heeft nu meer dan 5000 leden.

Het koor klinkt goed geschoold, maar maakt toch een spontane, enthousiaste indruk. In de snelle liederen wordt steeds toegezongen naar een aanstekelijke climax, geaccentueerd door ritmisch handgeklap.

In de langzame stukken treden wat solisten naar voren, die vaak naar het klassieke klankideaal van een Roland

hun menselijke waardigheid bewust zijn geworden. Er zijn nog maar weinig negers in de VS die segregatie en discriminatie accepteren als een vloek die vanzelfsprekend op hun bestaan rust.

Freedom Road

In deze strijd spelen oude en nieuwe vrijheidsliederen een belangrijke rol. Bij talloze geweldloze demonstraties werd aan traditionele gospel songs als *We shall overcome* en *We shall not be moved* nieuwe inhoud gegeven. 'Freedom Road' (Fontana 687 312 TL) bevat de geluidsband van een Engels TV-programma dat een paar maanden geleden ook in Nederland werd uitgezonden.

Een groep Britse zangers en acteurs (allen negers) geeft op deze plaat een beeld van de strijd die de Amerikaanse negers sinds de slavernij hebben moeten voeren, muzikaal geïllustreerd met spirituals, blues, jazz- en pop-songs. Bijna alle bekende protestliederen vindt men hier terug. De gospel song *I'm so glad* was oorspronkelijk een hymne aan Jezus; de vrijheidsstrijders voegden er vele nieuwe coupletten aan toe: ik ben zo blij dat ik voor mijn rechten vecht, ik ben zo blij dat segregatie zal verdwijnen, etc.

Huddie Ledbetter's *Bourgeois Blues* beschrijft de moeilijkheden die hij zelf ondervond bij het zoeken van onderdak in Washington D.C., de hoofdstad van de VS. Bob Dylans *Blowing in the wind*, een schokkende aanklacht tegen de menselijke onverschilligheid, bereikte in de versie van Peter, Paul and Mary de internationale hit-parade; helaas wordt deze prachtige song hier wat teleurstellend vertolkt.

Jazz-zangeres Cleo Laine, de echtgenote van orkestleider Johnny Dankworth, kreeg de vrijwel onmogelijke opgave *Strange Fruit* te vertolken, een ontroerende song over een lynchpartij die men volledig met Billie Holiday is gaan associëren. De Engelse levert in deze omstandigheden een bewonderenswaardige prestatie, evenals met haar versie van *Now*, het op *Hava Nagila* gebaseerde strijdlied dat oorspronkelijk door Lena Horne werd gezongen. Deze laatste song beschrijft op kernachtige wijze de stemming waarin de Amerikaanse negers nu verkeren:

'Het ogenblik is gekomen

Kom, we hebben lang genoeg gewacht
Niet meer aarzelen, we moeten ons deel krijgen

Het is er voor jou en mij, voor elke
hij en zij

De mensen moeten van elkaar houden
Neem me alsjeblieft niet letterlijk, mister
Niemand wil je zuster grijpen

We willen meer dan een belofte
De tijd van Oom Tom is voorbij
Now is the time.'

BERT VUIJSJE

Het lied van een vrijheidsstrijd

Hayes of een Marian Anderson lijken te streven. De instrumentale begeleiding van Mrs. Helen C. Perkins (orgel) en Mrs. Robbie L. Preston (piano) maakt duidelijk hoe direct soulmusici als Ray Charles door deze gospelmuziek zijn beïnvloed.

Preken

Aangezien de plaat een volledige kerkdienst bevat, staan er ook een tweetal korte preken op. De eerste, *How to get along with people*, bestaat uit een serie praktische raadgevingen voor het dagelijks leven: houd je trouw aan je beloften, interesseer je voor het welzijn van anderen, verberg je zorgen en teleurstellingen, etc. De tweede, *I am somebody*, geeft een ontstellende indruk van het minderwaardigheidscomplex dat bij veel negers als gevolg van de rassendiscriminatie is ontstaan. Tegen een achtergrond van zachte orgelmuziek somt de voorganger een aantal beroemde negers op: 'Ik ben wel iemand, ik ben een breker van wereldrecords in Jesse Owens, ik ben een dichter in Langston Hughes, ik ben een wereldberoemde tenor in Roland Hayes, ik ben een bokser in Joe Louis, laat ik jullie zeggen, ik ben wel iemand.' Zolang er nog negers zijn die hun gevoel van menselijke waardigheid moeten ontlenen aan de prestaties van deze beroemdheden, kan er geen sprake zijn van werkelijke gelijkheid. Gelukkig ziet het er naar uit dat binnen afzienbare tijd althans dit aspect van het rasprobleem tot het verleden zal behoren. De heftige strijd voor gelijke rechten die de Amerikaanse negers de laatste jaren voeren, mag dan in de praktijk op meer weerstand stuiten dan sommige naïeve optimisten verwachtten, het resultaat is in elk geval geweest dat velen zich voor de eerste keer van

Humanisme zonder stadhuiswoorden

Het zal wel allemaal erg mooi zijn wat u in EGO schrijft over het humanisme, maar ik begrijp er geen steek van. Kunt u niet voor gewone mensen schrijven en dan niet met zulke geleerde stadhuiswoorden, maar zoals je gewoon praat? Ik geloof niet in God en ik ben niet aangesloten bij een kerk. Ik denk dat ik wel humanist ben, maar toch weet ik niet precies wat humanisme is. Kunt u me dat uitleggen?

Zulke briefjes krijgen we bij de redactie van EGO van tijd tot tijd binnen. Ik ga in de onderstaande regels deze briefjes beantwoorden. Ik ben er namelijk erg blij mee, met die briefjes. Ze bewijzen immers een eerlijke belangstelling voor het humanisme.

Het humanisme is een doodgewone zaak, ik moet er dus met heel gewone woorden over kunnen schrijven.

Menselijkheid

Humanisme is eigenlijk niets anders menselijkheid.

Humanisten willen dus in de eerste plaats belangstelling wekken voor de mens.

Is dat dan zo nodig? Ja, we menen inderdaad dat dat broodnodig is en ik wil dat met een enkel voorbeeld duidelijk maken:

Een jongeman heeft een verwoede belangstelling voor machines. Hij is er, bij wijze van spreken, dag en nacht mee bezig. Hij werkt in een machinefabriek, zijn avonduren vult hij met studie en experimenten. Voor de mensen om hem heen heeft hij weinig of geen belangstelling.

Is dat verkeerd? Deze jongeman is zeker een nuttig lid van de maatschappij. Misschien vindt hij op een goede dag een nieuwe machine uit, die b.v. de produktie van een kostbaar geneesmiddel eenvoudiger en dus goedkoper maakt. Daarmede bewijst hij dan ongetwijfeld zijn medemensen een goede dienst. Maar zelf heeft hij weinig of geen belangstelling voor die medemensen. Misschien vindt hij op een kwade dag ook wel een machine uit die de produktie van gifgassen vereenvoudigt.

Er is in een stad een groot architect. Hij is een geniaal man. Hij weet het bestuur van de gemeente te overtuigen dat een grote, armoedige wijk van de stad moet worden ontruimd, omdat de huizen daar en de hygiëne spotten met moderne opvattingen. Hij krijgt de opdracht een nieuwe wijk te bouwen. De man heeft veel gezien in vreemde landen, hij heeft een rijke fantasie en een goed gevoel voor schoonheid. Hij bouwt een prachtige nieuwe wijk, met een rijke afwisseling van hoog- en laagbouw, er is modern comfort in de huizen, de hygiëne is er voorbeeldig, het verkeer is er veilig geregeld.

En dan verhuizen de mensen van de oude, armoedige wijk naar de nieuwe. Er ontstaan grote moeilijkheden, de mensen kunnen niet wennen in de hoogbouw, ze vinden hun huizen op duiveltillen gelijken, ze vinden de centrale verwarming ongezeellig, ze missen hun

eigen tuintje en hun zolder, ze hinderen elkaar op de trappehuizen, enz. Oorzaak? De geniale man had aan alles gedacht, behalve aan de mensen die zijn huizen moeten bewonen. Die had hij vergeten.

Diepgravende
gedachten in
eenvoudige taal
geschreven

Een vader heeft drie zonen. Zelf heeft de vader niet zo'n gelukkige jeugd gehad, hij heeft b.v. minder kunnen studeren dan hij wel had gewild. Hij is een 'goede' vader en hij is vast van plan zijn zoons te geven wat hij zelf heeft gemist. Zo wordt de gehele opvoeding van de drie zoons opgebouwd op kennis en studie. Helaas, de zoons kunnen noch willen studeren. Het gevolg: jaren van verdriet en bitterheid in dit gezin en een vader die zich luide beklaagt dat hij het beste met zijn kinderen voor heeft, maar dat dit het gewoonweg...

Het voorbeeld is duidelijk: de vader had wellicht de beste voornemens, maar hij had weinig belangstelling voor de vraag wie en wat zijn kinderen nu werkelijk waren.

Moet ik verder gaan? Goed, de voorbeelden zijn verzonnen, maar is niet iedere lezer in staat andere en wellicht betere voorbeelden te geven van het algemeen verbreid verschijnsel dat we zo weinig werkelijke belangstelling hebben voor de concrete mensen met wie we te maken hebben?

Ik beweer dat we ook te weinig belangstelling voor ons zelf hebben. Dat klinkt misschien gek in een wereld waarin het eigenbelang zo voorop staat. Maar eigenbelang is heel wat anders dan echte belangstelling voor je zelf.

Hoeveel mensen houden zich werkelijk bezig met wat er in hen leeft of zou kunnen leven, met eigen gedachten, met eigen gevoelens? Wie vraagt zich werkelijk af over welke vermogens hij beschikt en hoe hij deze zou kunnen gebruiken?

Ik las laatst een artikel van een man die verstand heeft van zang en muziek. Hij beweerde dat ieder mens kan zingen, maar dat het merendeel van de mensen aan de ontwikkeling van het vermogen tot zingen en musiceren niet toekomt.

En is dat niet met allerlei vermogens zo? Verwaarlozen we ons zelf niet in sterke mate?

Natuurlijk is het niet mogelijk om alle vermogens van een mens gelijktijdig tot ontwikkeling te brengen, er zal een keuze moeten worden gedaan, maar daarvoor is nu juist echte, onbevooroordeelde belangstelling nodig.

Zoals we ons zelf verwaarlozen, zo verwaarlozen we ook de ander. Vele mensen zouden veel meer voor anderen kunnen betekenen en uit zulke relaties ook zelf een bron van rijkdom ondergaan. We verwaarlozen onze mogelijkheden tot echte relaties met anderen, we zijn nog zulke beginners in de trouw, de vriendschap en de liefde.

Ook op dit gebied zal een keuze moeten worden gedaan. Je kunt je niet met alle anderen bezighouden, liefde voor de mensheid betekent meestal niets, het gaat veel meer om echte relaties met een beperkt aantal concrete medemensen.

Aan dit, en nog wel wat meer, denkt de humanist als hij het woord menselijkheid gebruikt. Niemand zal kunnen ontkennen dat de mens op het gebied van de menselijkheid nog heel wat meer zou kunnen presteren en dat dat hard nodig is ook. Humanisme is geen luxe maar noodzaak.

Vertrouwen in de mens

Humanisten nu menen dat de mens in staat is tot meer menselijkheid. Hier ligt een verschil tussen humanisten en sommige anderen.

Zo zijn er godsdienstige mensen (zeker niet alle godsdienstigen), die menen dat de mens uit zich zelf tot weinig of niets in staat is, alleen met de hulp van God kunnen we iets goeds bereiken. Humanisten zijn het hier niet mee eens.

Weer anderen menen dat je inderdaad van de mens niets goeds hebt te verwachten en dat je op God ook maar niet moet rekenen en dat het dus een bende is hier op aarde en dat je diens gevolge het verstandigst doet om alleen op je eigenbelang te letten en je verder van de hele zaak niets aan te trekken. Humanisten zijn het hier niet mee eens.

Natuurlijk weten ook humanisten dat mensen tot allerlei rottigheid in staat zijn. De geschiedenis alleen al van de laatste vijftig jaar heeft ons allemaal op dat punt wat geleerd. Maar echte belangstelling voor de mens weerhoudt ons van een eenzijdige beoordeling. In diezelfde jaren zijn door mensen ook ve-

le liefdevolle daden verricht. Wie een mens ernstig gadeslaat, komt meestal tot de conclusie dat mensen zowel tot het kwade als tot het goede in staat zijn.

Als dat waar is, en het is waar volgens humanisten, dan is het duidelijk dat we ons met elkaar zullen hebben in te spannen om de liefde een zo groot mogelijke kans te geven.

Humanisten menen dus dat de mens daar uit eigen krachten toe in staat is. Dit is het kernpunt van het humanisme. Het vertrouwen dat de mens in zich zelf de mogelijkheid heeft om een behoorlijk mens te zijn en samen met zijn medemensen tot een behoorlijke samenleving te komen.

Betekent dit dat, volgens humanistisch inzicht, de mens goed is? Beslist niet! De mens is goed en kwaad tegelijkertijd. Aan de ene kant kennen we de trouw, de vriendschap, de liefde, aan de andere kant eveneens de ontrouw, de afgunst en de haat.

Maar de mens behoeft in dezen niet een neutraal en machteloos toeschouwer te zijn. Hij kan partij kiezen voor de mogelijkheden van het goede, ook al zal hij daardoor het kwade niet van zich af schudden.

En daarom gaat het: dat we de partij kiezen van de liefde! En dat we als we toch het kwade doen, dat dan ook inderdaad als kwaad ervaren.

De humanist gelooft dat de mens uit eigen kracht in staat is tot zulk partij kiezen en dat hij dat dan ook behoort te doen. Daarop berust de humanistische oproep tot menselijkheid.

Naastenliefde

Het gaat dus goed beschouwd vooral om de naastenliefde?

Ja natuurlijk, waar zou het anders om gaan!

Maar is het humanisme dan niet een verkapt christendom?

De naastenliefde was door mensen al lang ontdekt voor er nog van christendom sprake was, naastenliefde is n.l. een menselijke zaak.

Het is waar dat het christendom in de Westeuropese geschiedenis de naastenliefde op een bijzondere wijze aan de orde heeft gesteld. Helaas heeft dat ook vaak de gedachte medegebracht dat de mens slechts door goddelijke genade tot liefde zou kunnen komen, wat soms een ondermijning heeft betekend van de werkelijke menselijke mogelijkheden.

Maar ook in het christendom is heel wat veranderd en het is wel vanzelfsprekend dat humanisten dolgraag willen samenwerken met al die christenen, die van de mens enige verwachting hebben. Het feit dat christenen in het bestaan van God geloven en humanisten niet, behoeft zeker die samenwerking niet in de weg te staan.

Een leefbare wereld

Het gaat om de bouw van een leefbare wereld. Dat is een wereld waarin voor ieder mensenkind de kans ligt tot ontplooiing van zijn persoonlijkheid. Dat kan altijd slechts samen met anderen. Daarom zal zo'n wereld moeten berusten op de gedachten van menselijkheid en medemenselijkheid.

De mens is geplaatst in een wereld waar hij maar heel weinig van af weet. Ondanks de grote ontwikkeling van de wetenschap van de laatste jaren weten we niets af van de betekenis van de wereld waarin we staan. Misschien zal dat zelfs altijd zo blijven.

Dat is het grote, blijvende, geheim (mysterie) van het menselijk leven: Heeft deze wereld een zin, een betekenis en welke is dat dan? Zolang er mensen zijn, zullen ze deze vraag blijven stellen.

Maar één ding weten we wel zeker: we zijn als mensen op elkaar aangewezen, we zijn samengebonden in één, mysterieus lot. Dat brengt met zich mede dat we zelf, als mensen, een zin, een betekenis aan deze wereld verlenen.

En die zin kan niet anders zijn dan de vermenschlijking van de wereld. Mensen zouden trouwens nooit anders kunnen dan het menselijk maken van de wereld waarin zij zijn geplaatst.

Het vermenschlijken van de wereld betekent nu juist het bouwen van een wereld waarin menselijkheid en medemenselijkheid in zo hoog mogelijke mate aanwezig zijn. Alleen ook in zo'n wereld zal de ontplooiing van iedere mens een werkelijke kans krijgen.

Wat betekent nu in dit opzicht een leefbare wereld?

Het onderstaande wordt geen politiek program, maar het formuleren van enkele eisen die vanuit een humanistische levensovertuiging aan de wereld, dus aan de samenleving, moeten worden gesteld. In de eerste plaats geldt dan wel de eis van de gelijkgerechtigdheid d.w.z. het recht van iedere mens op vrije ontplooiing, ongeacht het ras of de klasse waartoe hij behoort.

We behoeven er geen doekjes om te winden: er mankeert in dit opzicht nog alles aan de menselijke samenleving. Rasdiscriminatie en klasse- en standvoordeel vieren nog hoogtij. Het humanisme wil een protest zijn tegen deze toestanden.

Nu is uiteraard protesteren alleen niet voldoende. Als we op grond van menselijkheid en medemenselijkheid opkomen tegen discriminatie en vooroordeel, dan zullen we tevens ons verstand zodanig moeten gebruiken dat uitvoerbare plannen tot opheffing van deze zaken ontstaan.

Humanisten willen daarom een werkzaam aandeel hebben in de strijd om ontvoogding van de mens.

De eis tot gelijkgerechtigdheid houdt ei-

genlijk de eis tot vrijheid reeds in. Het humanisme is altijd in de geschiedenis de belichaming geweest van de wil tot vrijheid. Dat zal het vandaag meer dan ooit moeten zijn.

De weg naar vrijheid is een lange en moeilijke weg. Het zijn de mensen zelf, als enkelingen en als gemeenschap, die de mogelijkheid tot vrijheid in de weg staan. Daarom betekent de wil tot vrijheid de noodzaak tot het zetten van duizenden geestelijke, opvoedkundige, politieke en economische stappen. Het is best mogelijk dat humanisten zelfs af en toe onderling verdeeld zijn over de vraag welke stappen op een bepaald moment genomen moeten worden, maar alle humanisten willen hun bescheiden krachten inzetten om de vrijheid in de samenleving te vermeerderen.

Vrijheid is niet mogelijk zonder verdraagzaamheid. We zullen het moeten leren verdragen dat ook de ander vrij is in het uiten van zijn mening, in het volgen van zijn gewoonten. Werkelijke persoonlijke vrijheid wordt eerst daar mogelijk waar een geest van verdraagzaamheid heerst die gebaseerd is op belangstelling en liefde voor de ander.

Het bovenstaande vraagt een enorme menselijke inspanning! Deze inspanning houdt ook in een zo omvattend mogelijk wetenschappelijk onderzoek en een juiste toepassing daarvan.

Het is wel duidelijk dat de samenleving die humanisten voor ogen staat, slechts dan mogelijk wordt, als de mens bereid is de verstandelijke vermogens die hem gegeven zijn, volledig te gebruiken.

Het is duidelijk dat ook op dit gebied nog te veel verloren gaat. Wie het goed met de wereld meent, zal voorstander moeten zijn van goed onderwijs voor iedere mens, van de inschakeling van mensen op de plaats waar zij behoren, van uitgebreid wetenschappelijk onderzoek, van vervolmaking van de techniek, omdat we alleen op deze wijze een verantwoorde menselijke samenleving kunnen bouwen. Maar vooral zal er een groeiende aandacht moeten zijn voor de behoeften en mogelijkheden van de enkele mens.

Liefde zonder verstand voert meestal tot bedenkelijke toestanden, verstand zonder liefde is zonder meer levensgevaarlijk. Samenvattend: Het humanisme is een oproep tot werkelijke menselijkheid en medemenselijkheid. Het doet deze oproep in het vertrouwen dat de mens de mogelijkheid heeft om er gevolg aan te geven.

Humanisten willen een leefbare wereld bouwen voor enkelen en gemeenschap. Natuurlijk zijn nu niet alle vragen die over het humanisme gesteld kunnen worden, beantwoord. Het lijkt me de taak van de belangstellende lezer om verder te vragen. Wij zullen, zo mogelijk, graag antwoorden.

H. LIPS

Mensen van m

In zijn nieuwste film presenteert Kees Brusse ons een aantal Nederlandse jongeren. Nergens zegt hij met zoveel woorden dat deze dertien jongens en meisjes tussen de 18 en 24 de Nederlandse jeugd vertegenwoordigen, maar we moeten toch wel aannemen dat Brusse met zijn keuze een zo groot mogelijke schakering heeft willen bereiken.

Inmers: een tweetal jonge psychologen heeft uit een groot aantal jongeren een 45-tal geselecteerd, openhartige gesprekken met hen gevoerd, die op de band werden opgenomen en waaruit Brusse weer zijn definitieve keuze maakte. Dertien blijven er nu over — en vanzelfsprekend vragen we ons bij het zien van de film af: 'Zijn wij dat, die Nederlandse jongeren?'

Want Brusse's film is geen speelfilm in de gewone zin van het woord: er wordt niet in gespeeld en de hoofdpersonen zijn geen acteurs en actrices niet. Het zijn jongeren die ondanks de felle schijnwerpers en de zacht zoemende camera's zo openhartig mogelijk vertellen over hun ervaringen, over de dingen die ze meemaken en waarmee ze overhoop liggen. Ze praten over dingen die gewoonlijk in Nederland taboe zijn — tenminste in een zo openhartige behandeling: seksualiteit, godsdienst, eenzaamheid, idealen.

Grote verscheidenheid

En Brusse heeft inderdaad een grote verscheidenheid bijeen gekregen: De Amsterdamse volksjongen *Loekie* tegenover de economische student *Jan*, de lichamelijk gehandicapte *Harry* tegen-

over de sportleraar *Peet*, *Linda* het onbevange meisje van het platteland tegenover *Hansje* het moderne, vrijmoedige ('losgeslagen' zouden ouderen zeggen) stadsmisje; novice *Francine* die worstelt met de vraag wat het geloof nu eigenlijk van je vraagt, tegenover

Té neutraal beeld

het jonge hoortje *Riekje*, die vrijwel zonder illusies schijnt; *Cora*, de tuinbouw-architecte-in-spe, die alles van het huwelijk verwacht, tegenover *Felicia*, de ongetrouwde moeder, die de realiteit heeft leren kennen en aanvaarden. Van de drie anderen worden we niet veel wijzer: *Pieter* en de bouwvakarbeider *Anton* komen, evenals de in de schaduw gehouden homofiel *Joop*, nauwelijks uit de verf.

De manier waarop we de 'hoofdrölspele' tegenover elkaar gezet hebben, is in feite een verdraaiing van de werkelijkheid, want ze voerden allen hun gesprek alléén met Brusse — ze kenden elkaar niet. Maar Brusse doet in zijn film hetzelfde: hij suggereert reacties van de andere jongeren op uitlatingen van één van hen en laat ze elkaar tegenspreken door een knappe montage. Men krijgt de indruk van een samenspraak; en terecht. Want alleen in een samenspraak kan onze samenleving iets

wijzer worden van de individuele dveren in die samenleving. Toch blijft het een koele, beschouwer film.

Brusse kiest geen partij

Brusse heeft in zijn montage dus de menspraak gesuggereerd; een samenspraak die er in werkelijkheid niet was. Dat is zijn interpretatie van het materiaal dat hij op 55.000 meter film (nam. Daarvan is in montage slechts 11 minuten (circa 2700 meter) overgebleven. Dat betekent dat Brusse zeer nauwkeurig een keuze heeft moeten doen en een keuze verradt zijn standpunt.

Dat standpunt — het is jammer dat het bij een dergelijke film moeten constateren — is vrijwel neutraal. Niet alleen kiest hij geen partij, maar zijn lectie is bovendien nauwelijks 'betekenis' te noemen. Hij is een buitenstaander en kijkt ernaar: niet objectief, maar neutraal (een subtiel verschil).

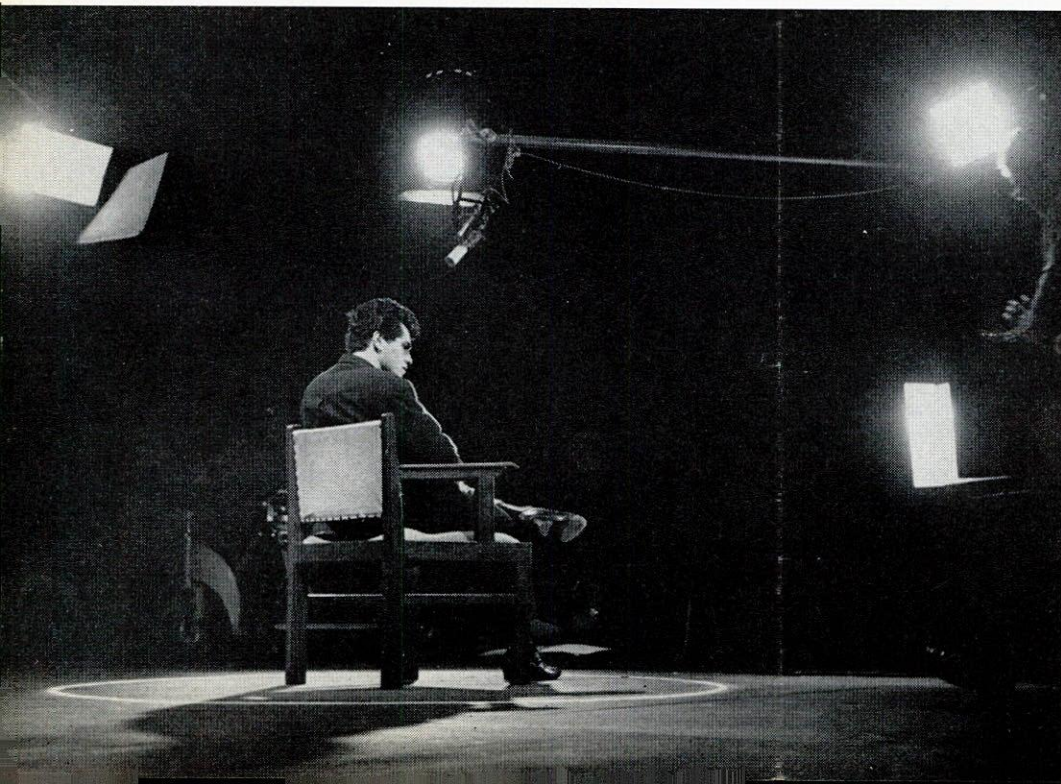
Zo krijgen we een beeld van 'de Nederlandse jeugd', maar het is een beeld zoals het zou worden gemaakt op de Academie voor Beeldende Kunsten als studiemateriaal: geheel volgens de regels der kunst, maar zonder enige inspiratie zonder enige moeite.

Waar de emotie duidelijk wordt, is het niet de emotionaliteit, de betrokkenheid van de filmmaker, maar de interesse, de emotie van degenen, die hij aan het woord laat: *Harry*, de lichamelijk gehandicapte concertpianist, zegt zo behartigenswaardige dingen over zijn positie in de maatschappij, *Hansje* als 'losgeslagen' meisje onthult iets van de achtergronden van die 'losgeslagen' en *Loekie* vertegenwoordigt de 'nuchtere' Nederlander, die de mensen gemakkelijk classificeert in normaal en niet normaal, zonder nochtans te veel in zwart-wit tekeningen te vervallen.

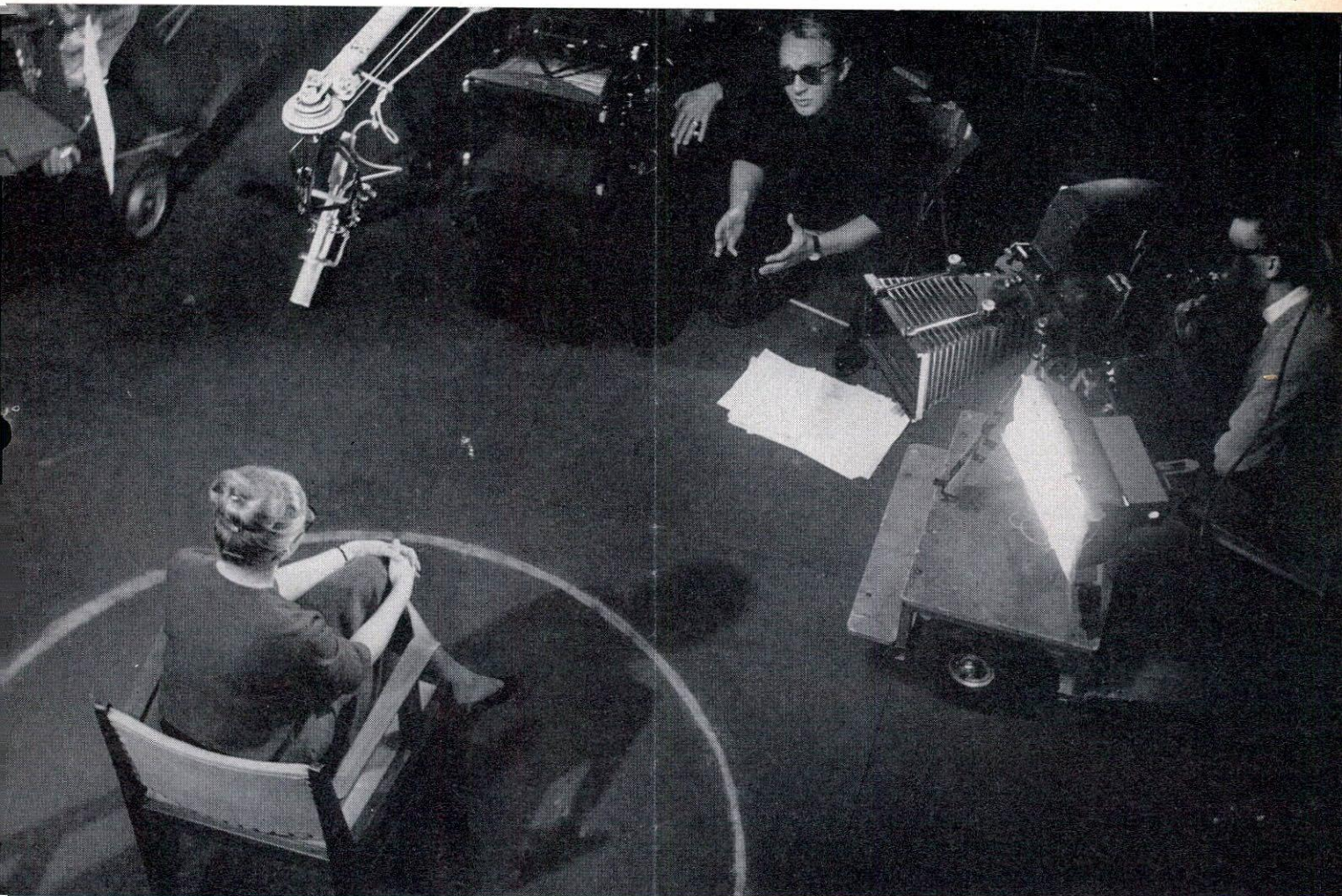
Alleen Brusse's fascinatie door het verhaal van de jonge prostituee *Riekje* is minder interessant. Hij laat haar uitvoerig aan het woord en natuurlijk het voor een hoop Nederlanders ook interessant eens iets te horen over handel en wandel in het rosse leven, maar in die episode komt Brusse te nauwelijks uit boven het niveau van steeds maar doorvertellende commissaris Voordevindt.

Maar juist deze (bijna voyeuristische) episoden zullen in Nederland de gesprekstof vormen; psychologen en maatschappelijke werkers, journalisten en psychologen, die dit soort verhalen aan de hand van de band te horen krijgen, zullen misschien reageren met een schouderophalend 'And so what?', maar dat gebrek is maar klein en de meeste Nederlanders zullen zich maar al te graag vergapen aan de onthullingen die

Loekie op de praatstoel. Het zou de aanleiding worden tot het kort geding, dat een einde maakte aan de voorstellingen van 'Mensen van morgen'.

n - zijn wij dat?

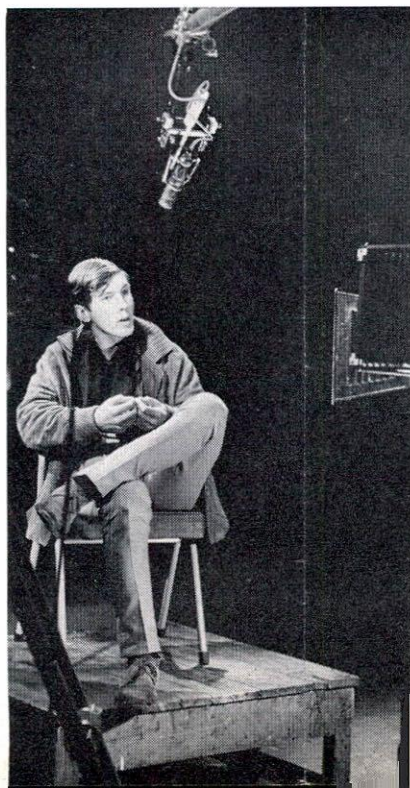

ge 'acteurs' in Brusses psycho-mon-
ten.

angrijke drijfveren

ar wie de film op zijn wezenlijke
rites wil bekijken, komt toch een stuk
ler. Hij zal ondershuids misschien
ontdekken van de werkelijk belang-
e drijfveren van sommigen van de
endaagse jongeren. Incidentele ge-
en weliswaar, maar interessant ge-
g.

is juist het nadeel van Brusses film,
de maker benadrukt dat hij niet pre-
leert een complete of zelfs enigszins
plete visie op de Nederlandse jon-
en te geven. 'Natuurlijk,' schrijft
sse, 'lopen er in Nederland nóg een
r miljoen hoofdrollen. Maar dat is
weer voor een andere film.'
t een dergelijk open einde bereik je
nig of niets: de filmmaker schuift
verantwoordelijkheid voor elke *eigen*
e op de zaak van zich af. In een
kel erover benadrukt Brusse het ple-

Boven:

De novice Francine (links voor) in gesprek voor
de camera met Kees Brusse (midden achter, met
donkere bril.)

Links:

Pieter, een van de minder op de voorgrond tre-
dende figuren in 'Mensen van morgen'.

ziet dat hij gehad heeft aan het maken
van de film, vooral aan de opnamen.
Dat geloof ik graag, maar als hij schrijft
'Wat doet het er ook toe hoe het proces
tot stand is gekomen, zolang we
kunnen meeleven en lachen of huilen
en kwaad worden...', dan biedt hij
toch weinig minder dan emotionele ver-
strooiing. Niet dat daar iets tegen is,
maar laten we de film (die overigens —
omdat hij voor Nederland uniek is —
zéker het bekijken waard is) dan niet
overschatten in zijn socio-psychologische
waarde. Een psycho-montage, zoals Brus-
se zijn film zélf noemt, zie ik er voor-
lopig helemaal niet in.

HENK J. MEIER

Ontmoeting met Johan van Nieuwenhuizen

Hoewel de dichter van twee bundels poëzie, bewerker van schrijvers als bij voorbeeld Wolff en Deken, Van Lennep en Knepelhout, vertaler, en (nieuw) berijmer van de Aesopische fabels, is Johan van Nieuwenhuizen moeilijk te bereiken. Niet alleen in boekenkast of bibliotheek, waar men zijn werk nooit een concurrerende positie zal zien innemen te midden der 'Cremere'ndes, maar ook privé in zich zelf teruggedroogen, en sprekende over zijn literaire activiteiten.

Veel woorden worden weggebaard, zinnen half uitgesproken, teruggenomen, opnieuw geformuleerd. Voortdurend op de achtergrond: de angst zelf te veel naar buiten te treden. Een bescheidenheid die geen pose is, maar van wezenlijk belang, omdat hij niet de vent, doch zijn werk, het gedicht, op de eerste plaats stelt. Dat daarbij toch de mens, (ook) de andere mens, in het geding komt, is het onontkoombare van poëzie schrijven zowel als lezen.

Zich dit realiserend, ervaart Van Nieuwenhuizen de momenten van stilte tussen zijn woorden en zinnen niet als een paniek gevende aarzeling, maar als een benadrukking van zijn (zelf) verantwoordelijkheid. Gevolg hiervan is, dat hij zijn poëzie, en ook zijn pas uitgekomen fabels, niet op het commercieel stunterige brengt, maar het werk met een tegen het leven aanliggende dodelijke ernst benadert.

'De aan de fabels voorafgegane bewerking van de Hollandse "klassieken", heeft wetenschappelijk gezien nogal kritiek opgeleverd. Men zag het als een zich vergripen aan een (zo) mooie dode. Ik heb dat echter niet gedaan. De bedoeling was, o.a. door coupures in tekst en verandering in spelling, een boek te brengen voor het nu-publiek. In tegenstelling tot de beeldende kunst, moesten dames als Wolff en Deken, of heren als Van Lennep en Knepelhout, niet *in*, maar *uit* de musea komen.

Door de verantwoordelijkheid die je als bewerker moet hebben ten aanzien van de oorspronkelijke tekst, bleef de geest van het verhaal steeds behouden. Dit geldt evenzeer voor de nieuw berijmde Aesopische fabels. Dat iedere fabel met een moraal wordt besloten, lijkt verouderd, maar is het niet. Immers, het is een door ouderen getrokken moraal, die ondanks de modernere taal waarin zij gegoten is, niet de grote waarheid verloren heeft. De fabel 'Het hert en de koeien' (pag. 85) bij voorbeeld eindigt met:

"Zijn zij van goede wil, uw meerderen of mindren?

Treft u het ongeluk, zij kunnen 't niet verhinderen."

Doordat in de nieuwe berijming de es-

sentiële menselijke-dierlijke problematiek niet verloren is gegaan, ziet Van Nieuwenhuizen het lezen van de fabels niet als een lafhartige vlucht uit de huidige realiteit. Het is een reizen in het verleden, waarbij men zich ontspannen gaat voelen. Echter zonder dat dit tot een verslapping of een passieve levensinstelling kan leiden. Tenminste als men goed leest, en men er niet op uit is zich zelf bewust te ontlopen.

Onderscheid

Hoewel voor de buitenstaander de Aesopische fabels misschien net een gedicht vormen, regels onder elkaar, woorden die rijmen, etc., maakt Van Nieuwenhuizen een duidelijk onderscheid met poëzie.

'Fabels zijn vertelsels. Dat is een gedicht nooit. Een gedicht is een verwondering, een constatering. Je ervaart als lezer nog niet eerder herkende levensfacetten. Dat schokt, geeft die verwondering. Deze herkenning gevende creativiteit van de lezer legt je als dichter een grote verantwoordelijkheid op. Een dichter kan met woorden bij de lezer een emotie losmaken, waarvan hij zelf geen notie heeft. Wat voor de dichter in zo'n geval een verovering op de taal, en daarmee ook op zijn emotie is, kan de lezer net de das omdoen. Een dichter moet zich bewust zijn van de macht, de draagkracht van het woord. Hij roept goden en demonen op.'

Aan de goden en demonen lijken nog slechts de traditionele verwaarloosde baard, de moeilijke trieste blik, de vuile zolderkamer, een aantal vrouwen- en bijvrouwen te ontbreken, om de stereotiepe voorstelling die 'men' van de dichter heeft, rond te maken. De dichter dus, die zich asociaal, verheven boven de ander gedraagt. Zich dit voor te stellen, is volledig onjuist. Van Nieuwenhuizen wijst daar op, wanneer hij zijn poëzie tracht duidelijk te maken. In plaats van de zgn. dichterlijke aanstellerij ontstaat er de naast ieder mens levende realiteit. Volgt men Van Nieuwenhuizen, dan gaat de dichter over in een mens, en vormt het gedicht niet langer een vreemd niemandsland, maar een grensovergang naar zich zelf.

Hij werd geboren in januari 1926. Na publikaties in verschillende literaire tijdschriften, verscheen in 1953 zijn eerste bundel: 'Credo van de Waterman'. 'Ik schreef al heel vroeg. Gelegenheids-poëzie, te hanteren voor sinterklaasavonden, partijen en andere aanverwante festiviteiten. Daarnaast ook meer "serieuze" verzen. Het was te sterk geladen emotionele, en daardoor slechte, poëzie.

Op zestienjarige leeftijd in de oorlog werd ik geschokt door Marsman. Zijn

poëzie lezend, begreep ik, dat ik wel poëtisch kon schrijven, maar nog geen poëzie kon maken. Treuren in verzen om een verloren geliefde is voor mij nog geen poëzie. Marsman wees mij op het menselijk protest, zijn verzet, dood, en ontoereikendheid. Ik begreep dat ik mij dat soort ervaring nog niet kon eigenmaken. Ik was er nog te jong voor. Je moet zelf eerst geleefd hebben om tot je eigen waarheid door te dringen. Tot mijn twintigste jaar had ik mijn "romantische" periode. Toen kwam er de domper op mijn verwachtingen. Na de bevrijdingsroes bleek niets veranderd. Langzaam maar zeker leefde ik naar een botsing toe: De ontdekking dat er buiten jezelf geen zekerheid is. Je kan geen staat maken op de ander. Het is een paradoxaal zekerheid, want er ligt tegelijk een onzekerheid in opgesloten. Je gaat zoeken naar de ander. Waarom weet je niet. Je zoekt uit een instinctmatige drang. Bij dat zoeken kan de eenzaamheid zo benauwend worden, dat je contacten gaat forceren. Wat dan blijft, is weer die eigen "zekerheid". De ander is onbereikbaar. Je vraagt van de ander de opvulling van je eigen tekort. Daarin ben je bijna altijd te veeleisend. De kortsluiting met de "Umwelt" blijft. Het kan in de loop der jaren wel wat afzakken, maar bevrediging geeft dat niet. Wél berusting.'

Een dergelijk constateren, plus het raken der menselijke grens of het voortdurend voelen der kortsluiting, betekende voor Van Nieuwenhuizen niet het bittere einde. Integendeel. Hij wist zich steeds zuiverder aan een begin, vooral ook poëtisch gezien. Het is in die situatie dat 'Ontmoeting', als eerste gedicht in 'Credo van een Waterman' opgenomen, wordt geschreven:

ik ontmoette een man in de droom
hij zei mij niet verder te gaan

blijf onder het dak van de boom
hoe lang ook de regen duurt staan

en denk aan het uur niet dat komt
en niet aan de zon en het blauw

de zon komt in de regen vermomd
en regen is sterven voor jou

Zelf onderkende Van Nieuwenhuizen dit vers nog niet volledig als poëzie. Het ging hem om meer. Zich bewust zijn dat er meer is.

"Credo van een Waterman" schreef ik in één jaar. Het was de neerslag van een leven tegen de grens van de waanzin. Niet maatschappelijk, maar wezenlijk. Het was riskant, onmogelijk, maar ook groots en volledig. Eén voortdurende uitdaging hoever ik als mens kon gaan.'

Pas op de plaats

De tweede bundel 'Achter een Naam

verborgen' (1962) is niet geheel een voortzetting van de eerste bundel. Het is een pas op de plaats, een heroriënteren. En soms, zoals in het gedicht 'Op sterven na' (pag. 32), een (tijdelijke) aanvaarding van zich zelf als mens:

Op sterven na gestorven
besta ik in de tijd
achter een naam verborgen —
ik raak mijzelf niet kwijt.

woord dat ik ben — geboren
getogen en bestemd —
moet ik mijzelf behoren
zoals ik ben gekend.

Het zich (her)oriënteren op zich zelf tracht Van Nieuwenhuizen in deze periode ook over te brengen door middel van zijn lezingen, die hij houdt op het Coornherthuis in Driebergen. Nooit is het daarbij te doen om eigen waarheden op te dringen, of zijn dichterschap als artistieke curiositeit centraal te stellen.

'Ik trachtte de toehoorder op z'n menszijn te drukken, en z'n verantwoordelijkheid die hij ten aanzien van zich zelf heeft. Het werk gaf mij dan ook voldoening niet als dichter, maar als mens met medemens. Dat het lukte, kwam waarschijnlijk omdat de benadering van het leven identiek is aan de benadering van poëzie. In beide gevallen gaat het om de kernvraag: Wat heb je als je niets hebt?

Natuurlijk kreeg ik tijdens de lezingen nooit een antwoord op die vraag. Dat gaf mij geen teleurstelling. Stelt men immers zich zelf genoemde vraag, dan is men reeds bezig een antwoord te geven. Het is de situatie van alleen zijn in de woestijn, niets meer hebben. Een schijnbaar uitzichtloze toestand, maar slechts zuiver te bepalen wanneer men het onmogelijke mogelijk tracht te maken. Je kunt niets over de afloop zeggen. Zekerheid veronderstellen betekent een beperking, je afsluiten van de werkelijkheid. Reëler is, althans voor mij, te zeggen: "Ik heb er geen hoop op, maar hoop natuurlijk nog wel".

Na 'Achter een Naam verborgen' verscheen er nog geen derde bundel van Van Nieuwenhuizen. Wél de eerder genoemde bewerkingen en (nieuwe) berijming. Lezingen werden afgezegd. Een vooraanstaande functie in de boekhandel maakte dit noodzakelijk. Er trad een toestand van 'concessie aan het brood' in. Voor hoelang weet Van Nieuwenhuizen zelf niet. Hij leeft momenteel in een soort wapenstilstand. Zijn legers hergroeperend, weet hij dat het weer tot een botsing zal moeten komen. Te zeggen dat deze nood-situatie wet zal breken, is niet bedoeld als een cliché-moraal aan het slot van een be-

toog. Het gaat hier om een fabel-moraal. Met andere woorden, een waarheid waar je in en mee leeft. Dit goed, en daarmee zich zelf, te verstaan, vraagt een stil zijn, dat uitzicht geeft. Of zoals Van Nieuwenhuizen in het gedicht 'Thomas', pagina 31 in 'Achter een Naam verborgen', zegt:

Als ik zo leer te zwijgen
dat ik het hoor, misschien
dan zal ik adem krijgen
om meer te kunnen zien —

want stil is: oorverdovend —
en stem is: luisterend —
en ogen: niet gelovend
belijden — fluisterend.

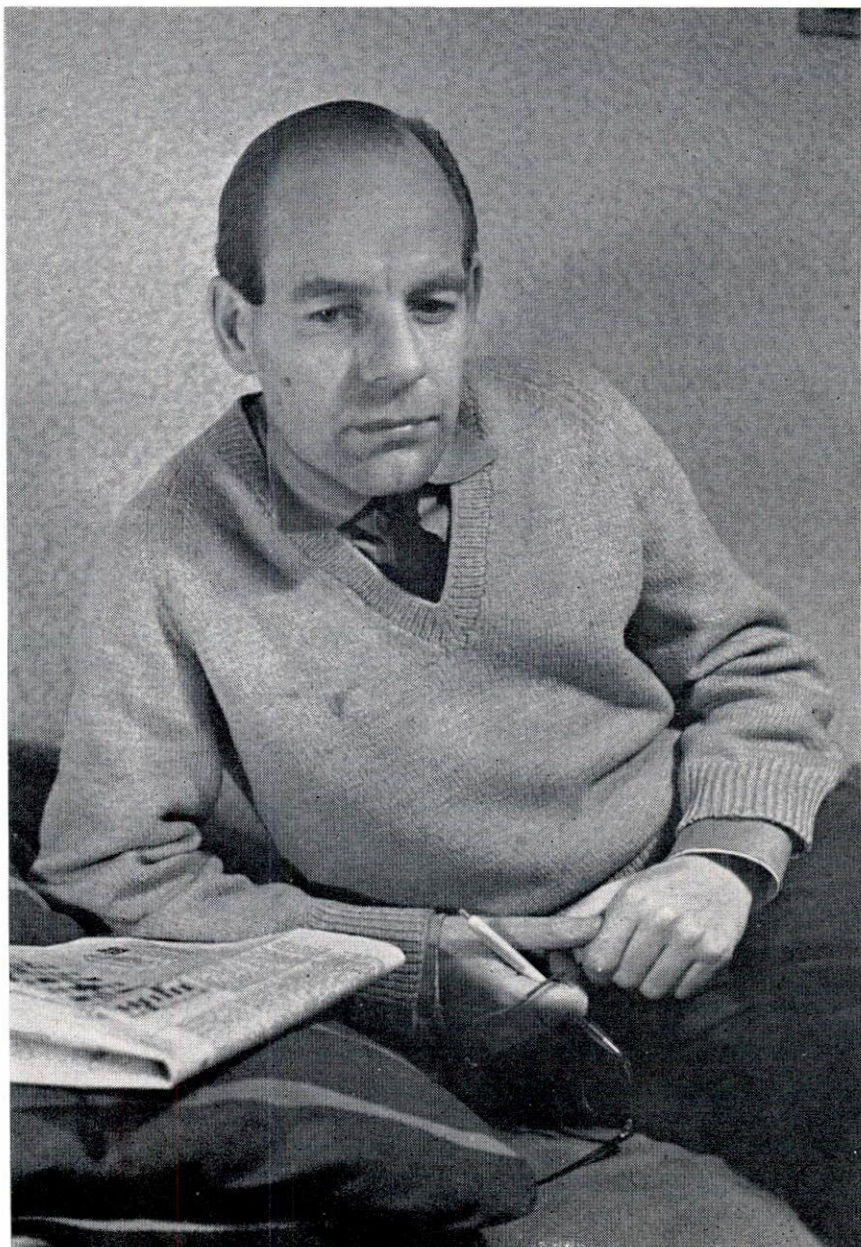
D. ZAAL

Genoemde bewerkingen en nieuwe berijming der Aesopische fabels zijn een uitgave van N.V. Uitgeverij W. van Hoeve, Den Haag.

'Credo van de Waterman' is een uitgave van U. M. Holland, Amsterdam.

'Achter een Naam verborgen' is een uitgave van Stols/Barth, Den Haag.

JOHAN VAN NIEUWENHUIZEN ... tijdelijke wapenstilstand ...

PAUL KINGMA: 'Eenvoud drijfveer voor creativiteit'

'Er is een dichter geweest, die tijdens een interview de vraag "Wat is de voorwaarde tot het maken van een gedicht?" beantwoordde met de opmerking: "Het is niet het kennen, maar het bennen." Deze uitspraak treft mij, omdat zij zo duidelijk tot uiting brengt dat ieder leven wordt bepaald door het mens-zijn. Elke uiting — of dit nu een kunstuiting is of zonder meer een levensuiting — ontleent haar waarde aan de individuele levensovertuiging.' De 31-jarige beeldhouwer Paul Kingma spreekt langzaam, zeer bedachtzaam, elk woord dat hij zegt zorgvuldig op zijn waarde toetsend.

'Alleen wanneer een óvermaat aan overtuiging in een mens aanwezig is, kan een medemens worden bereikt. Dit geldt dus ook voor een beeldhouwer. Slechts oprechtheid verheft een mens boven de mentaliteit van een handelsreiziger.' Paul Kingma — fors gebouwd, beweeglijke, felle, blauwe ogen — verpakt zijn mening niet in mooie volzinnen. Hij probeert juist zo helder en direct mogelijk zijn gedachten weer te geven. Zwaarwichtig doen verafschuwt hij.

Ieder mens, dus ook iedere kunstenaar, kan als persoonlijkheid groeien en groeit diens gevolg in zijn werk. Maar alleen wanneer een mens ergens vol van is, heeft hij het recht zijn mond open te doen. Velen praten omdat ze niks te zeggen hebben, ze praten om een leegte te verbergen. Daarom is het zo rumoerig op de wereld. Vandaar het verlangen naar stilte, die ik tracht te vinden door te beeldhouwen.'

Eenvoud

Eenvoud is het belangrijkste kenmerk van Kingma's beelden. Hij zegt: 'Eenvoud, zuiverheid is volgens mij de enige drijfveer tot creativiteit. Vele mensen zullen mijn werk abstract noemen, maar dan kijken ze niet goed, hetgeen ik ze overigens niet kwalijk neem. Een feit is dat ik niet figuratief ben. Ik werk heel sterk met vormen. Ik zoek een nieuwe vormenordening, die een suggestieve werking teweeg moet brengen, waarin de grondgedachte duidelijk weerspiegeld wordt. Mijn werk is geenszins aan een bepaalde stijl gebonden. Het is zuiver en alleen mijn eigen stijl, voortkomend uit mijn hardnekkige wil tot oprechtheid. Het idee voor een bepaald werk ontstaat meestal lang van tevoren. Ik grijp nooit het leven in het moment. Zo'n idee moet zich langzaam ontwikkelen. Ten slotte kijk ik op een ochtend naar buiten en denk: "Kom, ik ga ermee beginnen." Heel simpel eigenlijk.'

Paul Kingma bewoont met zijn vrouw, de zangeres Hetty Kingma, en zijn twee dochtertjes en zoontje een schitterend gerestaureerd en bijzonder smaakvol ingericht oud pakhuis aan het stille dorpsplein van Amerongen — een rustiek achterafplaatsje in de weelderige na-

tuur van de Utrechtse heuvelrug. Hij woont daar al twee jaar. 'Ik ben verukt van dit huis en de omgeving hier. Hier word ik in mijn werken niet geremd. Ik zou haast zeggen: ze mogen me begraven hier ...' Helemaal afgezonderd leven kan hij echter ook niet. 'Ik ben wel iemand die de mensen nodig heeft, die er af en toe helemaal tussen wil zijn.'

Als er de kans toe is, neemt hij soms de benen, ontvlucht hij voor een week of twee ons land. Hij is verzot op de Dordogne, een streek in Zuidwest-Frankrijk. Daar schildert en tekent hij dan voor de verandering.

Paul Kingma is nu met twee dingen tegelijk bezig: 'De dictator' en 'Strijdend leger'. Beide werken houden verband met het meedogenloze machtsstreven. Van de dictator — een uit grillige vormen opgebouwd beeld van vijftig centimeter hoog en breed — zegt hij: 'Uit dit werk moet de zinloosheid van het altijd weer opduikende machtsstreven spreken. Een dictator is de vormgever van de heersende gedachte. Hij is als zodanig slaaf van het volk. Iedere machtsuiting is gedoemd door een andere machtsuiting te worden vervangen. Het is als het ware een eeuwige beweging.'

Het andere werk moet de tragiek uitbeelden van een leger in oorlogstijd. Kingma: 'Ik ben door dit onderwerp geïnspireerd in Normandië, waar in de Tweede Wereldoorlog zo verschrikkelijk gevochten is. Die tragische sfeer van die strijd, die zoveel leed heeft gezaaid, blijft altijd over dat gebied hangen.'

Paul Kingma heeft zijn opleiding genoten aan de Rijksacademie voor Beeldende Kunsten in Amsterdam en de Royal Academy in Londen. In alle grote steden van Nederland heeft hij geëxposeerd. Reeds diverse grote opdrachten van overheid en particulieren zijn zijn deel geweest.

Belangrijke inspiratiebronnen voor hem zijn poëzie en muziek. 'Ik geloof niet dat ik zonder aandacht te wijden aan deze kunstvormen tot bevredigende resultaten bij het beeldhouwen zou komen.'

STEVEN KEY

HUMANISTISCH VORMINGSCENTRUM 'HET COORNHERTHUIS'

Hoofdstraat 84 — Driebergen

In het Coornherthuis worden regelmatig bezinningsbijeenkomsten gehouden voor militairen.

Er wordt daarbij gesproken over allerlei levensvragen. Daarnaast zijn er boeiende programma's over hedendaagse kunst.

Iedere militair kan hiervoor uitzonderingsverlof krijgen.

Wie iets gevoelt voor deelname aan zo'n bijeenkomst vult het onderstaande formulier in en sture het op naar het Coornherthuis.

Ondergetekende (naam, voorletters, rang)

..... (landmacht/luchtmacht)

Registratienummer

Onderdeel

Gelegerd te

..... (volledig militair adrc.)

wenst deel te nemen aan een Vormings- en Bezinningsbijeenkomst van het Humanistisch Thuisfront in het Coornherthuis te Driebergen in de maand

..... (maand van deelname).

Handtekening:

Verklaring voor meerderjarigen

Naam en voorletters: _____

Registratie-nummer: _____

Onderdeel: _____

Plaats: _____

Ondergetekende verklaart, dat hij wenst deel te nemen aan de geestelijke verzorging vanwege het genootschap het Humanistisch Verbond.

Datum: _____

Handtekening: _____

► Na invulling en ondertekening inleveren bij administratie-onderdeel

Verklaring voor minderjarigen

Naam en voorletters: _____
(van de militair)

Naam en voorletters: _____
(ouders of voogd)

Registratie-nummer: _____

Adres: _____

Onderdeel: _____

Plaats: _____

Plaats: _____

Ondergetekende verklaart, dat hij/zij wenst dat zijn/haar zoon/pupil deelneemt aan de geestelijke verzorging vanwege het genootschap het Humanistisch Verbond.

Datum _____

Handtekening: _____

► Na invulling en ondertekening inleveren bij administratie-onderdeel

Aan de Commandant van

(onderdeel)

Aan de Commandant van

(onderdeel)